

Eesti esimene egiptoloog: Sergei Stadnikov, muistne Egiptus ja Eesti orientalistika

Vladimir Sazonov*

Sissejuhatus

Eesti, Euroopa mastaabis väike riik, on suutnud 20. sajandil üles ehitada korraliku ja mitmekülgse orientalistika traditsiooni ning siin on esindatud mitmed olulised orientalistikaharud ja -distsipliinid, sh. Vana-Lähis-Ida uuringud, arabistika, sinoloogia, türkoloogia, indoloogia jne. Teadagi on orientalistika haare geograafilistes mastaapides tohutu – alates Põhja-Aafrikast kuni Indoneesia või Polüneesiani välja.¹ Suurimateks orientalistikaharudeks võib pidada järgmisi: altaistika, arabistika, assürioloogia, budoloogia, egiptoloogia, hebraistika, islamiuuringud, idakristluse uuringud, iranistika, indoloogia, mongolistika, semitistika, sinoloogia, tibetoloogia ja türkoloogia, kuid neid on veel teisiigi.²

Orientalistika traditsioon Eestis on aga tunduvalt vanem, kui võiks esmapilgul arvata, sest see ulatub oma juurtega vähemalt 17. sajandisse ehk Rootsi aega. Orientalistikaga seotud aineid hakati Tartu Ülikooli usuteaduskonnas õpetama juba rohkem kui 380 aastat tagasi. Esimesi ida keeli, näiteks heebrea ja aramea keelt õpetati juba Rootsi ajal, kohe pärast ülikooli rajamist (1632).

Eesti orientalistika puhul ei tohi unustada, et see on olnud pikka aega tihedalt seotud ajaloo- ja eriti religiooniuuringutega. Siiani maailmas ühed tuntuimad eesti humanitaarteadlased-orientalistid Uku Masing (1909–1985) ja Artur Võõbus (1909–1988) olid hariduselt teoloogid, nagu ka nende mõlema õpetaja, usuteaduskonna Vana Testamendi professor Alexander von Bulmerincq (1868–1938), üks esimesi, kes Tartu Ülikoolis hakkas tegelema ka Vana-Lähis-Ida uuringutega, mh. õpetama akkadi keelt. Muidugi pole teoloogid olnud kaugeltki ainsad silmapaistvad Eesti orientalistid, kuid just usuteadlaste panus kohaliku orientalistika arengusse on olnud üpris märgatav. Samas ei maksa samuti unustada, et teoloog Uku Masing oli ka Eesti orientalistika suurkuju ja Tartu Ülikooli orientalistikakeskuse rajaja Linnart Mälli (1938–2010) üks õpetajaid. Ajaloolase ja orientalisti Mälli rajatud Idamaade (eelkõige India, Hiina ja Tiibeti) uurimise traditsioon on tugev ja tuntud ka rahvusvaheliselt. Linnart Mäll korraldas suuri rahvusvahelisi konverentse, mh. rajas mitu teadustööde sarja, nagu „Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi aastaraamat“, „Tõid orientalistika alalt“, „Studia Orientalia Tartuensia. Series Nova“ ning lisaks veel ka tõlkesarju „Budismi pühad raamatud“, „Hiina mõttevaramu“ jne.

Lisaks Linnart Mällile on Eesti andnud 20. sajandil veel mitmeid andekaid ja tuntud Idamaade uurijaid (Jaan Puhvel, Michael Heltzer, Haljand Udam jt.). Nende hulka kuulub kindlasti ka tuntud eesti orientalist ja egiptoloog Sergei Stadnikov (20. juuli 1956 – 26. juuni 2015). Kuid Stadnikovi fenomen on Eesti orientalistikas unikaalne, sest temast sai Eesti esimene egiptoloog ja just Sergei pani egiptoloogiale³ kui teadusdistsipliinile Eestis aluse, olles selle valdkonna teerajaja

* Vladimir Sazonov (1979), PhD, vanemteadur, orientalistika keskus, Tartu Ülikool, Jakobi 2 50090 Tartu, vladimir.sazonov@ut.ee

¹ Vt. lähemalt: V. Sazonov, P. Espak, A. Johandi. Vana-Lähis-Ida ajalugu 3500–2000 e. Kr. Kiilkirja tekkest kuni Uus-Sumeri riigi langemiseni. Tartu Ülikooli kirjastus, Tartu, 2015, lk. 13–14.

² Vt. nt. P. Espak, V. Sazonov. Orientalistikast Tartus ja Eestis üldisemalt. – Kirik ja Teoloogia, 26.07.2013, http://kjt.ee/2013/07/orientalistikast-tartus-ja-eestis-uldise-malt-2/#_ftn7 (viimane külastus 26.12.2016).

³ Egiptoloogia kujunes teadusdistsipliinina välja 19. sajandil. Tänapäevase egiptoloogia algusaastaks võib pidada 1822. aastat, mil prantsuse teadlane ja lingvist Jean François Champollion (1790–1832) dešifreeris osa egiptuse hieroglüüfe ja pani seega aluse uuele teadusdistsipliinile, mis on tuntud kui egiptoloogia. Eestis on tegutsenud vaid üks egiptoloog – Sergei Stadnikov (1956–2015), kuigi huvilistest muististekogujaid oli Eesti- ja Liivimaal juba 19. sajandil.

Eesti Lähis-Ida uuringutes. Siin peab ära märkima, et kuigi Eestis on viimase kahekümne aastaga tekkinud tugev Vana-Lähis-Ida uuringute traditsioon ning meil on koguni neli doktorit ja üks on lähitulevikus selleks saamas (kõik on assürioloogid), oli Stadnikov siiski selles valdkonnas pärast Uku Masingut esimene, alustades Vana-Lähis-Ida uuringutega Eestis juba 1980-ndate alguses.⁴

Sergei Stadnikovi panus egiptoloogiasse ja orientalistikasse

2016. aasta 20. juulil oleks Tartu Ülikooli orientalistika teadur Sergei Stadnikov saanud 60-aastaseks, kuid 26. juunil 2015 lahkus ta meie seast ootamatult.⁵ Egiptoloog ja muinasteadlane Sergei Stadnikov sündis Pärnu linnas 20. juulil 1956 ukraina päritolu perekonnas. Tema enda ja ta sugulaste⁶ sõnul tundis Sergei juba lapsepõlves koolilapsena tohutut huvi Vana-Egiptuse tsivilisatsiooni vastu. Sergei huvi Vana-Lähis-Ida vastu ja eriti seondult Egiptuse tsivilisatsiooniga kandus edasi ülikooliaega, ning asudes Tartu Ülikoolis õppima ajalugu, oli Sergeil jätkuvalt kindel soov uurida Vana-Egiptust. Aastatel 1977–1982 õppis Sergei Stadnikov Tartu Ülikoolis ajalugu. Olles eriti huvitatud Vana-Egiptuse ajaloost, religioonist, kirjandusest ning keelest, alustas ta vana-egiptuse keele õpinguid ülikooli tuntud polügloti Pent Nurmekunna (1906–1996) juures. Saades Pent Nurmekunna juures korraliku baasi vana-egiptuse keele ja pidevalt ennast täiendades, jätkas Sergei Stadnikov egiptoloogia-alaseid õpinguid Leningradi Riiklikus Ülikoolis Vana-Lähis-Ida kateedri dotsendina, tuntud egiptoloog Igor Vinogradovi (1933–1984) juures, kes avaldas Sergei Stadnikovile suurt mõju. Kuid 1984. aastal Igor Vinogradov suri raske haiguse tõttu. Stadnikov täiendas ennast korduvalt Saksamaal, Soomes ja Venemaal. Lisaks Vinogradovile oli Sergei Stadnikov tuttav mitmete mainekate egiptoloogidega, nagu Oleg Berlev (1933–2000), Svetlana Hodžaš (1923–2008) või üks tuntumaid saksa egiptolooge, orientalistikaproffessor Jan Assmann (snd. 1938), ja teistega. Venemaal oli Sergei tuttav ka mitme Vana-Lähis-Ida uurijaga, sh. tuntud luuletaja, Ermitaazi pikaajalise töötaja, tõlkija ning sumeroloogi dr. Veronika Afanasjevaga (snd. 1933), Vana-Lähis-Ida ekspertidega, nagu prof. Vladimir Emeljanov ja paljud teised.

Lisaks käis Sergei Stadnikov üpris tihedalt läbi ka maailmas ja Eestis väga tuntud assürioloogide, ugaritoloogide, Vana Testamendi uurijate, hebraistide ja teiste orientalistika distsipliinide esindajatega, nagu prof. Michael Heltzer (1928–2010), kes oli Haifa ülikooli Vana-Idamaa ajaloo emeriitprofessor, Tartu Ülikooli usuteaduskonna külalisprofessor ning audoktor usuteaduses. Samuti suhtles Sergei tuntud Ugariti kultuuri uurija prof. Manfred Leonhard Georg Dietrichiga, kes on ka Tartu Ülikooli audoktor, prof. Thomas Richard Kämmereriga (snd. 1962) ja oli tuttav Austria kõige tuntumate Vana-Lähis-Ida uurijatega, kelleks on professor Robert Rollinger (snd. 1964) Innsbrucki ülikoolist ja professor Gebhard J. Selz (snd. 1950) Viini ülikoolist.

Sergei sulest on ilmunud ka mitmeid raamatuid, mh. tema üks olulisemaid eestikeelseid monograafiaid „Vana Egiptuse kultuurilugu. Valitud artikleid, tõlkeid ja esseid“.⁷ Ei tohi unustada ka seda, et Stadnikov polnud mitte ainult tõlkija, egiptoloogia populariseerija, ülikooli õppejõud, kelle loengud olid alati kõitvad – ennekõike oli ta tuntud ja tunnustatud uurija, egiptoloog.

Sergei Stadnikov osales aktiivselt paljudel rahvusvahelistel konverentsidel Saksamaal, Soomes, Eestis, Itaalias, Venemaal jne. Tema teadusartiklite arv ulatub üle 80, mis hulgaliselt ilmunud Saksamaa, Eesti, Soome, Venemaa ja Suurbritannia soliidsemates väljaannetes.⁸ Siinkirjutajale

⁴ Kuigi egiptoloogiat ega assürioloogiat iseseisva erialana Eesti ülikoolides ei õpetata, on siiski olnud võimalik Vana-Lähis-Ida aja- ja kultuurilugu õppida viimased ligi parkümmend aastat. Vana-Lähis-Ida keelte ja kultuuride külalisprofessorina on TÜ usuteaduskonnas alates 1997. aastast tegutsenud professor Thomas Richard Kämmerer, kes on Saksamaal Münsteri linnas asuva tuntud orientalistika-alase teaduskirjastuse Ugarit-Verlag juhataja ja omanik.

⁵ Päev enne oma surma helistas Stadnikov siinkirjutajale, kirjeldas oma entusiastlike plaane ning rääkis sellest, mida kõike ta veel plaanib tõlkida, kirjutada ja avaldada. Järgmise päeva hommikul saabus aga kurb teade, et Sergei on lahkunud. Postuumselt on tal ilmunud ja ilmumas rida publikatsioone nii Eestis kui ka Saksamaal.

⁶ Vestlus Sergei Stadnikovi õe Veronika Einbergiga 25. novembril 2016 Tartus.

⁷ S. Stadnikov. Vana-Egiptuse kultuurilugu. Valitud artikleid, tõlkeid ja esseid. Kodutrükk, Tallinn, 1998.

⁸ Vt. nt. Valikuliselt: S. Stadnikov. Himmelsrichtungen und Bogenvölker als Herrschaftsbereiche des ägyptischen Königs in den Pyramidentexten. – Proceedings of the Seventh International Congress of Egyptologists, Cambridge, 3–9 September 1995, ed. by C. J. Eyre, Uitgeverij Peeters, Leuven, 1998, lk. 1095–1102; ►

kättesaadavate andmete põhjal on Sergei koostatud arvustuste, entsüklopeediaartiklite, esseede ning ajakirjanduses ilmunud artiklite koguhulk ületanud numbri 850. Täpne arv pole aga teada.

Kuigi Sergei avaldas teadusartikleid Eestis juba 1980-ndate alguses, siis oma esimese orientalistikaalases tippajakirjas *Altorientalische Forschungen* ilmunud artikli avaldas Sergei Stadnikov 1991. – NSV Liidu kokkuvarisemise aastal, siis kui tal tekkis selleks võimalus. See oluline artikkel käsitles Eesti orientalisti Otto Friedrich von Richtert. Juba aastaid hiljem valmis samal teemal ka Sergei viimane rahvusvaheline monograafia – „Briefe aus dem Morgenland: Otto Friedrich von Richters Forschungsreise in den Jahren 1814–1816“. See ilmus kirjutatuna koostöös ajaloolase Indrek Jürjoga⁹ 2013. aastal Saksa teaduskirjastuses Dr. Kovač Verlag.¹⁰ Alates 1991. aastast avaldas Sergei Stadnikov regulaarselt saksa tippväljaannetes teadustöid, viimane neist ilmus postuumelt 2016. a. suvel.¹¹

Sergei Stadnikovi erakordne huvi ja panus Egiptuse Vana ning Keskmise riigi (umbkaudu 2700–1700 e. Kr.) ajaloo, kuid ka riikliku ideoloogia ja Vana-Lähis-Ida kirjanduse alal oli silmapaistev. Sergei Stadnikovi peamiste uurimissuundade alla kuuluvad mh. Vana-Egiptuse kuningate ideoloogia, Egiptuse religioon ja kirjandus. Erilist tähelepanu pööras ta tarkusekirjandusele. Märkimisväärne on samuti tema panus egüptoloogias ja assüürioloogias teadusdistsipliinide ajaloo uurimisse.¹² Teadagi, nagu igal uurijal, olid ka Sergeil oma lemmik-uurimisteemad. Üks neist oli baltisaksa päritolu orientalistid, nagu Otto Friedrich von Richter¹³. Teine valdkond, millega Sergei kaua tegeles, oli Egiptuse kuningate ideoloogia, sh. eriti universalism ja kuninglik titulatuur.¹⁴

Stadnikov, Sinuhe ja Egiptuse kirjandus

Veel üheks lemmikteemaks kujunes Sergeile tuntud „Sinuhe jutustus“ millest ta võis rääkida alati ja uuesti ning millele oli ta pühendanud terve rea ettekandeid, artikleid ja ühe raamatu. 2016.

► S. Stadnikow. Zeit, Ewigkeit und Raum im Alten Ägypten als Forschungsfeld der gegenwärtigen Ägyptologie. Analyse des Forschungsstandes. – *Mitteilungen für Anthropologie und Religionsgeschichte* 12 (1999), lk. 161–177; S. Stadnikow. „d.t – Unendlichkeit“ und „nhh-Ewigkeit“ in den Pyramidentexten der Könige des Alten Reiches. – *Mitteilungen für Anthropologie und Religionsgeschichte* 14 (2001), lk. 275–310; S. Stadnikow. Von der göttlichen Vorherbestimmung und der menschlichen Willensfreiheit in der „Lehre des Ptahhotep“. – *Cultures in Comparison. Religion and Politics in Ancient Mediterranean Regions. Comparative approaches*, ed. by M. Kõiv, Th. R. Kämmerer. – *Alter Orient und Altes Testament* 390/3, Ugarit Verlag, Münster, 2015, lk. 177–185.

⁹ Indrek Jürjõ (1956–2009), tuntud eesti ajaloolane.

¹⁰ S. Stadnikow, I. Jürjo. Briefe aus dem Morgenland – Otto Friedrich von Richters Forschungsreise in den Jahren 1814–1816. – *Hamburger Beiträge zur Geschichte des östlichen Europa*, Bd. 20. Hrsg. von N. Angermann, Verlag Dr. Kovač. Hamburg, 2013.

¹¹ S. Stadnikow. Claims for Universalistic Rule in the Egyptian Royal Ideology and Their Restatement by the 12th Dynasty Kings. – *Kings, Gods and People. Establishing Monarchies in the Ancient World*, ed. by T. R. Kämmerer, M. Kõiv, V. Sazonov. *Alter Orient und Altes Testament* 390/4, Ugarit-Verlag, Münster, 2016, lk. 1–29.

¹² T. R. Kämmerer, M. Kõiv, V. Sazonov. S. Stadnikow (20 July 1956 – 26 June 2015). – *Kings, Gods and People. Establishing Monarchies in the Ancient World*, ed. by Th. R. Kämmerer, M. Kõiv, V. Sazonov. *Alter Orient und Altes Testament* 390/4, Ugarit-Verlag, Münster, lk. IX; T. Kulmar, M. Läänemets, P. Espak, V. Sazonov. S. Stadnikow (20. juuli 1956 Pärnu – 26. juuni 2015 Tallinn). – *Idakiri. Eesti Akadeemilise Orientaalseitsi aastaraamat* 2015, lk. 175–177.

¹³ Vt. nt. S. Stadnikow. Otto Friedrich von Richters Forschungsreise in Unternubien im Jahre 1815. Auszüge aus dem Tagebuch. – *Mitteilungen für Anthropologie und Religionsgeschichte* 14 (2003), lk. 125–161; S. Stadnikow. Skizzen des Lebenslaufes und wissenschaftlicher Tätigkeit des russisch-deutschbaltischen Ägyptologen und Koptologen Oscar von Lemm. – *Forschungen zur Anthropologie und Religionsgeschichte* 33 (1999), lk. 113–135; S. Stadnikow. The First Subject of Tsarist Russia in Abu Simbel: Alexander von Uexküll's Journey to Egypt and Nubia. – *Studia in Honorem Tarmo Kulmar. When Gods Spoke. Researches and Reflections on Religious Artefacts*, ed. by M. Läänemets, V. Sazonov, P. Espak, Tartu University Press, Tartu, 2015, lk. 353–359.

¹⁴ S. Stadnikow. Universalism kui fenomen. Universalistlikud tendentsid Egiptuse kuningate ideoloogias. – *Looming* 1989, nr. 3, lk. 375–394; S. Stadnikow. Gottkönig und ausserägyptische Bereiche. Universalistische Ausdrücke der Könige des Alten Reiches in Ägypten nach den Pyramidentexten. – *Mitteilungen für Anthropologie und Religionsgeschichte* 10 (1995), lk. 143–169.

aastal täitus 20 aastat „Sinuhe jutustuse“ kommenteeritud tõlke avaldamisest raamatuna. „Sinuhe jutustuse“ tõlge eesti keelde nägi ilmavalgust 1996. aastal.¹⁵

„Sinuhe jutustus“ on kindlasti üks väga oluline kirjandusteos, mis on mõjutanud tervet Vana-Lähis-Ida kultuuriruumi ja laiemalt antiikajakirjandust ning tänu Sergei Stadnikovile on juba mitmel eestlaste põlvkonnal olnud võimalik tutvuda selle ainulaadse kirjatükiga. „Sinuhe jutustus“ on ilukirjanduslik lühiteos ja, nagu seda on ka korduvalt öelnud ja kirjutatud Sergei, pole see mõnes mõttes ajaloolise seiklusromaani eelkäijana sajaprotsendiliselt väljamõeldis. Me ei tea, kas Sinuhe isik on ajalooline kuju, kas ta ka reaalsuses eksisteeris – andmed selle kohta puuduvad. Kuid reaalne isik, kes hiljem sai Sinuhe jutustuse peategelase prototüübiks, võis eksisteerida. Teadagi on „Sinuhe jutustus“ avaldanud suurt mõju kogu Vana-Lähis-Ida kirjandusele ja kultuurile. Teos kirjutati Keskmise riigi ajal (u. 2040–1785 e. Kr.) ning oli pika aja jooksul üks populaarsemaid teoseid muistses Egiptuses. Säilinud on erinevaid „Sinuhe jutustuse“ versioonide koopiad, alates Keskmisest riigist kuni Hilis-Egiptuse ajajärguni 1. aastatuhandel e. Kr. ehk 26.–30. dünastia ajast u. 664–332 e. Kr. Veel on oluline mainida, et „Sinuhe jutustus“ on väga omapärane tekst. Omapäraseks teeb selle juba ainuüksi haarav süžee ning ka väga hea ja mahlakas stiil. Keeleliselt on see kirjutatud suurepäraselt, üpris rikkaliku sõnavaraga ning seetõttu pakub jutustus ka suurt huvi filoloogidele, kes tegelevad egiptuse keele, grammatika ja stiili uurimisega. Tegemist on seiklusjutuga, võib-olla isegi ühe kõige vanemaga maailma ajaloos. „Sinuhe jutustus“ mõjutab Lähis-Ida kirjandust palju – näiteks leidub sarnaseid motiive ja paralleele Sinuhe jutustusega kas või Piiblis, Joosepi loos jm. Näitena võib nimetada ka kahevõitlust, millest on juttu Sinuhe jutustuses – nimelt meenutab võitlus Retenu vägilase ja Sinuhe vahel Taaveti ja Koljati kahevõitlust 1Sm 17.¹⁶

Samasse rikkalikku Vana-Lähis-Ida kultuuriloo ja kirjanduse pärandisse kuuluvad ka näiteks vanaegiptuse „Ptahhotepi elutarkus“, sumerikeelne „Gudea templihümn“, akkadikeelsed eeposed „Gilgameši-eepos“, „Atra-hasis“, „Enuma eliš“ ja paljud teisedki Vana-Lähis-Ida teosed sumeri, akkadi, vanaegiptuse, hetiidi, ugariti, heebrea, foiniikia jt. keeltest, millest väike, kuid oluline osa on juba tõlgitud eesti keelde mitmete silmapaistvate eesti teadlaste poolt, nagu Sergei Stadnikov, Kalle Kasemaa, Urmas Nõmmik, Amar Annus, Jaan Puhvel, Michael Heltzer, Peeter Espak jt.

Lisaks „Sinuhe jutustuse“ kommenteeritud tõlkele on Sergei Stadnikovi tõlgituna eesti keeles ilmunud veel hulk teisi olulisi Egiptuse kirjanduslikke teoseid, millest erilist tähelepanu vääriavad „Ptahhotepi elutarkus“¹⁷ ja „Amenemhet I õpetus oma pojale Senuserstile“¹⁸. Seda nimekirja jätkavad Sergei tõlgituna „Sobekhu autobiograafiline steel“, „Muinasjutt merehädalistest“, „Rehepeksulaul“, „Thutmosis III Kaanani-sõjakäik“ ja teisedki tõlked.¹⁹

Konverents Sergei Stadnikovi mälestuseks

Kolleegid, sõbrad ja õpilased mäletavad Sergeid alati kui heatahtlikku, kirglikku ja emotsionaalset ning põhjalikku inimest ja nagu märkis Mait Kõiv veel 2015. aasta juunis: „Sergei Stadnikov oli kirglik ja sageli kompromissitu. Ta ei kõhelnud avaldamast oma seisukohti ka siis, kui teadis, et need ei ühti juuresolijate või laiema üldsuse poolt valdavalt omaks võetuga. Seejuures oskas ta alati tuua faktidel põhinevaid argumente oma tõekspidamiste kaitseks. Kes teda lähemalt tundsid, teavad ka tema siirast ja abivalmis loomust. Teda iseloomustas oivaline mälu, mitmekülgsed ja

¹⁵ Sinuhe kommenteeritud tõlge raamatuna ilmus eesti keeles 1996. aastal (S. Stadnikov. Sinuhe jutustus, Tallinn, 1996), kuid tõlke osi ja kommentaare on Sergei Stadnikov juba varem tutvustanud Loomingus: S. Stadnikov. Sinuhe jutustus (I osa). – Looming 1992, nr. 4. lk. 517–534; S. Stadnikov. Sinuhe jutustus (II osa). – Looming 1992, nr. 5. lk. 656–678; S. Stadnikov. Über die Willens- und Handlungsfreiheit in der Lebensgeschichte des Sinuhe. – Mitteilungen für Anthropologie und Religionsgeschichte 8, 1993, lk. 99–111.

¹⁶ S. Stadnikov. Sinuhe jutustus, Tallinn, 1996, lk. 20–26, 81 jj.

¹⁷ S. Stadnikov. Ptahhotepi elutarkus. Vanaegiptuse keelest tõlkinud ja kommenteerinud Sergei Stadnikov. – Bibliotheca Antiqua, Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 2011.

¹⁸ S. Stadnikov. Amenemhet I õpetus oma pojale Senuserstile. Vanaegiptuse keelest tõlkinud ja kommenteerinud Sergei Stadnikov. Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 2014.

¹⁹ Vt. Sergei Stadnikovi tõlkeid teoses: A. Annus, M. Heltzer, K. Kasemaa, U. Masing, J. Puhvel, V. Sazonov, S. Stadnikov, E. Soosaar, R. Veede. Muinasaja kirjanduse antoloogia. Varrak, Tallinn, 2005, lk. 99–134.

avarad teadmised vahel üllatavateski valdkondades, kirglik huvi maailmas toimuva vastu ning soov oma mõtted ja seisukohad välja öelda.²⁰

Eesmärgiga mälestada head sõpra ja kolleegi korraldasime sümposiumi Sergei mälestuseks.

25. novembril 2016 toimuski Tartu Ülikooli kunstimuuseumis sümposium „Muistne Egiptus ja Sergei Stadnikov“, mis oli pühendatud Eesti egiptoloogi Sergei Stadnikovi mälestusele. Konverentsil esinesid mitmed teadlased Eestist ja Venemaalt. Konverentsi avasid prof. Riho Altnurme, Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna teadusprodekaan ja Tartu Ülikooli Aasia keskuse juhataja dr. Elo Süld. Esimese ingliskeelse ettekandega esines Tartu Ülikooli vanaaja dotsent Mait Kõiv „Egypt, Greece and the civilizations of the Ancient Near East – a hopeless comparison?“, sellele järgnes siinkirjutaja võrdlev ettekanne Mesopotaamia ja muistse Egiptuse universalistlikest taotlustest III eelkristlikul aastatuhandel (Vladimir Sazonov. „Universalistic claims in Mesopotamia and Ancient Egypt: some comparative Notes“). Peterburi Vana-Lähis-Ida uurija Nadina Czechowicz esines ettekandega Uus-Babüloonia kuninga ja suurvallutaja Nebukadnetsar II (605–562 e. Kr.) võimalikest valikutest Egiptuse ründamisel („A possible way of Nebuchadnezzar’s attack on Egypt: Tyrus and Jaffa?“), seejärel rääkis Tartu Ülikooli usuteaduskonna dotsent assürioloog Amar Annus Adapa müüdist ja loitsupreestri enesetajust („The Adapa myth and exorcist’s identity“).

Ettekannete järel esitleti raamatut, mis on pühendatud Sergei Stadnikovi mälestusele: T. R. Kämmerer, M. Kõiv, V. Sazonov (toim.). *Kings, Gods and People. Establishing Monarchies in the Ancient World. The volume dedicated to the memory of Sergei Stadnikov.* – AOAT 390/ AAMO 4. Ugarit Verlag, Münster, 2016.

Viimased kaks ettekannet käsitlesid Sergei uurimustööd ja tegevust. Mait Kõiv andis põhjaliku ülevaate Sergei Stadnikovi eluloost ja egiptoloogia-alastest uurimustöödest, konverentsil esines ka professor Tarmo Kulmar, kes rääkis varajase totalitarismi tunnustest Ehnatoni (vaarao Amenhotep IV²¹) riigis ning viimane esineja oli Sergei Stadnikovi kursusekaaslane Peep Pillak, kes esines teemal „Sergei Stadnikov ja Tartu Ülikooli varad Voronežis“ ja pärast oma ettekannet näitas filmi „Kes tühistas Tartu rahu?“, kus muu hulgas käsitleti Tartu Ülikooli varasid, mis Esimese maailmasõja ajal viidi Voroneži ja mille tagasitoomise nimel Tartu Ülikooli Kunstimuuseumi võitles Sergei aastaid.

Lõpetuseks

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Sergei Stadnikov on andnud suure panuse Eesti orientalistikasse, sh. egiptoloogia, muinasteaduste ja ka baltisaksa ajaloo uurimisse. Ta oli Eesti esimene ja ainuke egiptoloog ning tema enneaegne surm on suur kaotus Eesti humanitaarteaduste jaoks, kuigi loodetavasti innustab Sergei Stadnikovi tehtud töö mõnd noort teadlast jätkama keerulist, kuid põnevat egiptoloogi teekonda, nagu selle kunagi valis endale Sergei Stadnikov. Siinse lühikese Sergeile pühendatud artikli epilooigiks tooksin minu ja Peeter Espaki poolt 3. juulil 2015 Sirbis avaldatud loo lõppsõnad:

„Nagu juba vanad sumerid kirjutasid, on surm paratamatult saabumas igaühele meist kohe pärast nabanööri läbilõikamist kui veeuputus ja lahing, mille eest ei ole võimalik põgeneda. Paratamatu on kohale jõudnud Sergeile ning meil jääb üle ainult olla tänulikud selle eest, et eesti kultuuriruumis on emakeeles kättesaadav mahukas Egiptuse kultuuripärand ja kirjavara, mis jääb vaimset toitu andma veel mitme põlvkonna tudengitele ja kirjandushuvilistele. Ühtlasi lootkem, et Sergei Stadnikovi loenguid külastanud ning tema teadustöid lugenud tudengite seas leidub keegi, kes tekkinud egiptoloogiatühimiku peatselt täidab.“²²

²⁰ M. Kõiv. Sergei Stadnikov oli kirglik ja sageli kompromissitu. – Err.ee, 29.06.2015, <http://kultuur.err.ee/v/arvamus/9e9001d7-2876-41c4-8275-d324a464b9c9> (viimane külastus 27.12.2016).

²¹ T. Kulmar. Vaarao Amenhotep IV (Ehnatoni) riigivalitsemisviisi võimalikust eripäradest. – Mäetagused. Elektroniline ajakiri 2009, nr. 42, lk. 111 – 122.

²² P. Espak, V. Sazonov. Sergei Stadnikov 20. VII 1956 – 26. VI 2015. – Sirp, 03.07.2015, <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/sergei-stadnikov-20-vii-1956-26-vi-2015/> (viimane külastus 26.12.2016)